

Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring
Jan Broeckaert vzw

Nieuwsbrief

Versijnt 3 keer per jaar
April 2018
22ste jaargang

Met steun van de
Vlaamse overheid

Colofon

Erevoorzitter

Alfons Rasschaert

Voorzitter

Erik Van der Haegen

erik.van.der.haegen@telenet.be

Ondervoorzitter

Hubert Keuppens

hubertkeuppens2@telenet.be

Ere-secretaris

Willy Tondeleir

Penningmeester/secretaris

Fernand Schamp

fsw1@skynet.be

Museumconservator-archivaris

Walter De Wolf

walterdewolf@proximus.be

Museumgids

Luc Bontinck

luc.bontinck2@telenet.be

Tentoonstellingen

Christiane Van Impe

vanimpe.christiane@skynet.be

Bibliotheek

Karel François

francois.vanherreweghe@telenet.be

Bestuursleden

Jeroen Trio

Martin Bogaert

bogaertmartin8@gmail.com

Erik Lorré

e.lorre@telenet.be

Koen Luyckx

koenraad.luyckx@telenet.be

Inhoud

Voorwoord	1
Herdenking van de Slag om Kwatrecht	2
Firmin de Waele, geliefd Wetteraar met Schellebelse roots	4
Soldaat bezwijkt in Massemen	7
Toen schreven we nog met de ganzenveer	9
Oorkonde Sint-Sebastiaansgilde Kalken en documenten Tissage de Calcken terug thuis	12
Dokter Albert De Bruycker	13
Popp-kaarten eindelijk gedateerd	15

Werkgebied

De gemeenten Wetteren, Massemen en Westrem.

Museum

Openingsdagen en -uren voor 2018, zie achteraan deze nieuwsbrief. Een bezoek aan het museum is altijd mogelijk. Maak een afspraak via fsw1@skynet.be of via de dienst Toerisme, Markt 1, 9230 Wetteren (ingang via de Kerkstraat) tel. 09 366 31 04.

Lidmaatschap

Het lidmaatschap bedraagt 9 euro voor één jaar. Lid worden kan tijdens de openingsuren van het museum (zie achteraan deze uitgave) of door overschrijving op rekeningnummer BE21 0682 1293 2003.

Meewerken aan dit tijdschrift

Komt in aanmerking om opgenomen te worden elke bijdrage over Wetteren, Massemen of Westrem over een heemkundig of historisch onderwerp. De redactie behoudt zich het recht voor artikels te aanvaarden of te weigeren.

Voorwoord

Op zondag 22 april, Erfgoeddag, mochten we in het nieuwe gemeentehuis komen stemmen voor hét evenement uit de voorbije decennia dat gegrift staat in het Wetterse collectieve geheugen. Er waren 21 kandidaturen en er werden uiteindelijk 10 evenementen weerhouden. Elk evenement werd voorgesteld met beelden en andere documentatie. Er werden 953 stemmen uitgebracht en dat overtrof alle verwachtingen. De Oogststoet van Massemen-Kortenbos haalde meer dan een derde van de stemmen binnen.

"We waren al blij dat we genomineerd waren," reageerde voorzitter Edouard Vagenende. "Het is mooie titel en zeker dit jaar want in augustus organiseren we de 60ste stoet en ikzelf ben dit jaar 40 jaar voorzitter". Noteer alvast in uw agenda dat de oogststoet zal uitgaan op 5 augustus 2018.

Veel Wetteraars zijn ook present op de jaarlijkse herdenking van de Slag om Kwatrecht. In mei 1940 werd daar zwaar strijd geleverd tegen de invallende Duitse troepen. De herdenking aan de kerk van Kwatrecht begint op zaterdag 19 mei om 11 uur en iedereen kan eraan deelnemen.

Nog even vooruitkijken en een tip oplichten van de geplande septembertentoonstelling. André Van Damme werkt aan een boek over de gesneuvelde soldaten van de Eerste Wereldoorlog van Wetteren, Massemen en Westrem. In ons museum zullen we aan de hand van originele posters en documenten van 'toen' duidelijk maken hoe de Duitse bezetter onze bevolking behandelde.

Ondertussen naderen de werken aan de vernieuwde pui van het gemeentehuis hun voltooiing. Onze oude vertrouwde ingang zal opnieuw zorgen voor meer publieke belangstelling. We kijken uit naar uw bezoek.

60ste Oogststoet en Oogstfeesten
een diamanten jubileum

De herdenking van de Slag om Kwatrecht

Op zaterdag 19 mei aanstaande organiseren het gemeentebestuur van Wetteren en Oosterzele de jaarlijkse herdenkingsplechtigheid voor de gesneuvelden en slachtoffers van de "Slag om Kwatrecht" van mei 1940. Alle Wetteraars zijn om 11 uur welkom op deze plechtigheid aan de kerk van Kwatrecht.

Het verhaal van de Slag

De soldaten van het 5 Linierement waren na twee zware dagmarsen op 19 mei 1940 aangekomen in de omgeving van Kwatrecht. Ze kwamen van Humbeek (Grimbergen) waar zij al strijd leverden met de Duitse troepen. Ondanks hun vermoeidheid bezetten ze onmiddellijk hun stellingen om zo de toegang richting Gent af te sluiten.

Een deel van het 5 Linie nam stelling in een tiental bunkers van het Bruggenhoofd van Gent, een ander deel groef stellingen om zoveel mogelijk terrein te kunnen verdedigen. De stellingen liepen vanaf de rechteroever van de Schelde in Kwatrecht tot het centrum van de gemeente Gijzenzele.

Vanuit deze stellingen nam het 5 Linie de Duitsers onder vuur toen die op de avond van 19 mei 1940 opgemerkt werden, komende van Oordegem, ten oosten van Wetteren.

In het verslag over de Belgische "Achttiendaagse Veldtocht" van 10 tot 28 mei 1940, staat de Slag om Kwatrecht geboekstaafd als een erg moedige en vooral hardnekkige veldslag, waarover de Duitse radio in die dagen melding maakte van "Onverwachte, hardnekkige weerstand waardoor de Duitse opmars voor de eerste maal sinds de inval in Nederland, Frankrijk en België, gestopt werd. "

Pas nadat van hogerhand het bevel kwam om naar het westen terug te trekken, verliet het 5de Linie in de nacht van 23 mei 1940 de stellingen van het "Bruggenhoofd van Gent".

Herdenkingsmonument en Gedenkplaat voor de gesneuvelden bij de Slag om Kwatrecht

In Wetteren sneuvelden 53 militairen van het 5 Linie en nog vijf zouden enkele dagen later overlijden aan de opgelopen verwondingen. De Duitsers evenwel telden 279 doden en bijna 600 gewonden. De meeste gesneuvelde Duitsers werden na de gevechten begraven in de grasvelden voor de school 'Mariagaard' aan de Oosterzelesteenweg.

De herdenking van de Slag

In mei 1984 kwam voor het eerst een grote groep oudstrijders van het 5 Linie van Antwerpen naar Mariagaard en Kwatrecht om hun gesneuvelde wapenbroeders te herdenken. Deze oudstrijders waren op dat ogenblik net gepensioneerd en vormden een hechte groep. De meesten waren lid van de Verbroedering van het 5 Linie. Ze brachten een groot kruis - twee eiken balken die ze ter plaatse monteerden - mee en spraken vervolgens een gebed uit voor hun overleden wapenbroeders. Ze tekenden elk jaar trouw present voor de herdenking op 19 mei. De heer Verschelde, pastoor van Kwatrecht, ving hen op in de parochiezaal en zorgde steeds voor een broodjesmaaltijd na de herdenkingsplechtigheid.

Na enkele jaren kregen ze de steun van het gemeentebestuur van Wetteren, dat in 1994 een gedenkteken liet plaatsen aan de kerk van Kwatrecht. Een marmeren herinneringsplaat, bekostigd door de oudstrijders, hangt sinds 1999 aan de gevel van de kerk van Kwatrecht.

Sinds het jaar 2013 wordt de herdenking georganiseerd samen met de gemeente Oosterzele. Het ene jaar start de dag van de herdenking in deelgemeente Gijzenzele, het jaar daarna in Kwatrecht. Ook in Gijzenzele staat een mooi monument ter ere van de gesneuvelden. Details zijn te zien op www.vijfdelinie.be.

Bunkerwandelingen

De heem- en geschiedkundige kring organiseert 'Bunkerwandelingen' langs een zevental bunkers die destijds door het 5 Linie bezet werden. Deze door een gids begeleide 'trage wandeling' duurt zo'n 90 minuten. De gids vertelt waarom, hoe en wanneer de bunkers gebouwd werden. Hij schetst ook hoe de gevechten tussen 20 en 23 mei 1940 verliepen. Een afspraak maken voor een bunkerwandeling kan via: info@vijfdelinie.be.

Hubert Keuppens

*Advertentie uit weekblad De Schelde van mei 1947.
Toen de heren nog deftig gekleed gingen.*

Firmin De Waele, geliefd Wetteraar met Schellebelse roots

Firmin De Waele (Schellebelle 1920 - Gent 2017) was de laatste telg van het geslacht De Waele die aan het roer stond van de Koninklijke Korsetfabriek DéWé International nv.

Internationaal succes

Hij was de kleinzoon van Joseph De Waele, de pionier die de lingeriefabricage in 1895 op gang trok in Schellebelle. Joseph De Waele was getrouwd met Marie-Adela De Troy. Firmin was getrouwd met Louise Van de Velde. Hij schreef mee aan het succesverhaal van zijn grootouders, vader Raymond, ooms Achiel en Emiel, tante Alice en neven Joseph en Michel.

Ondernemingsgeest, wilskracht en een fijne neus voor marketing brachten het kleine midden-standsbedrijf naar de wereldtop van de fijne lingerie, met een afzetmarkt die reikte van Canada tot Japan en met 400 werknemers in ateliers in Schellebelle, Lebbeke en Parijs.

Al van voor 1940 was driemaal per week op de middag de reclame voor DéWé te horen op radio Luxemburg, met bestaande en/of eigen melodieën, en op eigen teksten, zoals het liedje 'DéWé' op de melodie van Frou Frou, het Franstalige wereldsucces van Line Renaud:

*DéWé, Déwé, dit is niet t'evenaren
DéWé, DéWé, voor maten klein en groot
DéWé, DéWé, dit kan je zelf ervaren
DéWé, DéWé, dit is je beste koop.*

Ook de publicitaire liedjes 'La gaine DéWé' en 'La Ligne Déwé', zorgden mee voor de stijgende verkoop. Vanaf de jaren '50 werden advertenties geplaatst in tientallen dagbladen, vrouwenbladen en internationale tijdschriften. En ook op buitenlandse televisiezenders werd reclame gemaakt.

In 1988, Firmin was toen 68 jaar, werd de zaak verkocht en tien jaar later, op 10 juni 1998, werd ze failliet verklaard.

Lokaal engagement

De familie De Waele was sociaal voelend en engageerde zich in het maatschappelijk, cultureel en verenigingsleven. Raymond, de vader van Firmin, was medestichter en bestuurslid van de (thans Koninklijke) Heem- en Geschiedkundige Kring "Jan Broeckaert" in Wetteren. Firmin was onder meer bestuurslid van de Royal Racing Club Wetteren (RRC Wetteren); na samensmelting van clubs werd dit RFC Wetteren (Royal Football Club Wetteren).

Hij bracht in 1952 de jaarlijkse verkoop van potjes naar oud model op de Potjesmarkt te Schellebelle terug tot leven. De heemkringen te Wetteren en Schellebelle droeg hij een warm hart toe.

Firmin vertoefde door zijn maatschappelijke status geregeld in hogere kringen, maar voor de burens, vrienden en dorpsgenoten, bleef hij een gelijke. Hij werd door zijn werknemers op handen gedragen en de goedhartige man had voor iedereen een vriendelijk woordje over. Diepgelovig als hij was, hield hij in de gebouwen van DéWé de christelijke traditie in ere om op Goede Vrijdag om 15 uur drie minuten stilte te houden.

Het kloosterordemuseum

Zijn katholieke overtuiging heeft zeker een rol gespeeld in zijn beslissing om, vanaf de jaren '60, een verzameling van 137 nonnenpopjes aan te leggen. Hij stuurde popjes op naar de kloosterorden en die kregen daar door de nonnen een kleed van de eigen kloosterorde aangemeten. De popjes werden hem teruggezonden met opgave van naam, plaats en datum van ontstaan van de kloosterorde. Het werd een unieke internationale verzameling, die hij onderbracht in een zijlokaal van de kerk van Christus Koning in Wetteren. In 2016 verhuisden de popjes naar twee zijkapellen van de Sint-Gertrudiskerk op de Markt in Wetteren.

Brandweerman en anglofiel

Tijdens de oorlog van 1940-1945 was Firmin vrijwilliger bij de Vrijwillige Brandweer van Wetteren, waardoor hij niet kon worden opgeëist om te werken voor de Duitsers.

Rond 1960 kocht hij een brandweerwagen uit 1912 om er, na een grondige restauratie, mee deel te nemen aan de jaarlijkse sterrenrally 'The London to Brighton Veteran Car Run'. De deelnemers aan de rally waren toen vooral wereldbekende personaliteiten. In 1968 waren dat onder andere Sterling Moss, wereldkampioen Formule-1 en prins Rainier en prinses Grace van Monaco. Firmin deed de rit uitgedost in een authentiek antiek kostuum van Britse brandweerman.

Hij had een zwak voor Britse traditie en hij las dagelijks The Daily Mail (en ook La Libre Belgique). Hij vertoefde geregeld in Engeland voor zaken en bezat er een herenhuis waar hij met zijn gezin geregeld verbleef. Zijn liefde voor Engeland was echter dubbel door het noodlot dat zijn gezin trof.

Dochter Anne komt om

Anne, de enige dochter, geboren in 1951, studeerde geschiedenis aan de universiteit van Oxford. Op 18 juni 1972 wilde Firmin met haar het vliegtuig nemen op de luchthaven van Heathrow (Engeland), maar door de chaos die ontstond door een staking van Air France kon hij niet mee op hetzelfde vliegtuig. Het vliegtuig met Anne vertrok maar kreeg geen hoogte en stortte neer in een weiland. Geen van de 118 inzittenden overleefde de crash.

De Wetterse en Schellebelse bevolking vernam het verschrikkelijke nieuws met ongeloof. De massaal bijge- woonde begrafenis was wereldnieuws. Op het bidprentje stond: 'Heer, geef haar in zaligheid, wat zij ons gaf in liefde'.

Firmin wou de gedachtenis aan Anne vereeuwigen en liet een klok gieten met haar naam voor het klokkentorentje bij de kerk van Christus Koning. In de muur van het torentje staat de tekst 'opdat mijn stem steeds in uw harten weergalme'. Ook de klok, zo'n 600 kilogram zwaar, verhuisde in 2016 naar de dekanale Sint-Getrudiskerk.

Na de dood van Anne wilde Firmin niet meer deelnemen aan de jaarlijkse rally van Brighton. Hij schonk zijn gerestaureerde brandweerwagen, in overleg met zijn goede vriend Gustaaf Van den Berge (in de volksmond Staf Pijpe), de voormalige brandweercommandant van de Wetterse Vrijwillige Brandweer, aan de Vriendenkring van de brandweer. De wagen staat nu opgesteld in de loods van de brandweerkazerne.

Julus Serafien D'haene

Soldaat bezwijkt in Massemen

Op maandag 30 juli 1866 maakt Benedict Galmart¹, burgemeester van Massemen-Westrem, als ambtenaar van de burgerlijke stand, de overlijdensakte op van Frederik Lemiere, 21 jaar oud, geboren in Izegem, ongehuwde zoon van Karel Lodewijk en Amelia Vermandere².

De aangifte is gedaan en de akte wordt medeondertekend door Joachim Van der Stelt (52 jaar), veldwachter en Engelbert Van Langenhove (58 jaar), herbergier³. De overlijdensakte vermeldt dat Frederik Lemiere de dag ervoor om 7 uur 's avonds overleden is in de 'jongensschool ten dorpe van Massemen'⁴ en dat hij soldaat was bij het 3de artillerieregiment in garnizoen te Luik. In de overlijdensakte staat niets over de doodsoorzaak.

Waarom komt een jonge West-Vlaming, als soldaat in Luik gekazerneerd, eind juli 1866 sterven in de jongensschool van Massemen? We vinden het antwoord in het Aalsterse weekblad De Denderbode van 5 augustus 1866.

Bericht in De Denderbode

Frederik Lemiere was blijkens het bericht in de Denderbode met een 'poerwagen' vanuit Luik al 5 of 6 dagen én nachten op weg naar Gent. Op de grote baan naar Aalst (route de Bruxelles à Gand of Brusselsesteenweg) is hij rond 8 uur 's morgens ten prooi gevallen aan een aanval van cholera. Omstanders hebben er een geneesheer uit Wetteren en de pastoor van Massemen bijgeroepen. Frederik Lemiere heeft geneeskundige verzorging gekregen en de pastoor heeft hem berecht. Niemand van de omstanders wilde de zieke soldaat onderdak geven en rond een uur 's middags is hij met een kar, opgeëist door de pastoor, naar de pastorie van Massemen gebracht, waar hij, niettegenstaande de beste zorgen door pastoor en onderpastoor⁵, 's avonds overleden is. De volgende dag is hij begraven⁶. Tot zover wat De Denderbode weet te melden.

¹ Over Benedict Galmart zie Rolande Van Heden Massemen van de Vurst tot de Kortenbos, p. 164.

² Overlijdensakten Massemen-Westrem 1866, nr. 43. De familienaam is Lemiere, vooral verspreid in West-Vlaanderen, en niet Lemeire zoals die in Oost-Vlaanderen voorkomt.

Zie <https://nl.geneanet.org/> voor een stamboom van de familie Lemiere.

³ Zie voor Joachim Van der Stelt o.a. Rolande Van Heden, Massemen..., p. 226.

Engelbertus Van Langenhove was blijkens zijn huwelijksakte slachter van beroep (Huwelijksakten Massemen-Westrem 1832, nr.9) . Volgens de Popp- kaart van 1860 had hij o.a. een huis met tuin en boomgaard vooraan in de Meulestræet, nu Watermolenstræet (perceel A566, A567 en A568) en was hij landbouwer (Popp P.C., Plan parcellaire de la commune de Massemen - Westrem). Rolande Van Heden, Massemen..., p. 289, situeert hem als herbergier en slachter op de Plaetse.

Joachim Van der Stelt was gehuwd met Melania Vagenende, Engelbertus Van Langenhove met haar zuster Benedicta (Huwelijksakten Massemen- Westrem 1832 nr. 9 en 1848 nr.10).

⁴ De jongensschool dateert van 1866 (Van Heden, Massemen..., p. 106) ; er is nu o.a. een uitleenpost van de gemeentelijke bibliotheek gevestigd.

⁵ Jan Pieter Bermijn was toen pastoor van Massemen, Petrus De Witte was zijn onderpastoor (Van Heden, Massemen..., p. 64 en 72).

⁶ De Denderbode, 5 augustus 1866, p. 2.

Alleen over de exacte plaats van overlijden spreken de bronnen elkaar tegen. Frederik Lemiere bezweek ofwel in de pastorie (volgens De Denderbode), ofwel in de jongensschool (volgens de officiële overlijdensakte). Voor de stervende soldaat zal het niet veel uitgemaakt hebben en de twee gebouwen, pastorie en jongensschool, lagen beide in de onmiddellijke omgeving van de kerk en het kerkhof.

Wie was Frederik Lemiere?

Frederik Lemiere werd geboren op 1 februari 1845⁷. Hij liet zich begin 1865, het jaar waarin hij 20 werd, inschrijven in het militieregister van zijn woonplaats Izegem. Hij was 1,71 m. groot, had een rond aangezicht, voorhoofd en kin, een dikke neus en matige mond (niet groot en niet klein), bruine ogen en kastanjebruin haar en wenkbrauwen. Hij werd op 25 februari 1865 goedgekeurd voor de dienst en, zoals hierboven gezegd, ingedeeld bij het 3de artillerieregiment⁸. Spijtig is dat in de archieven van het Koninklijk museum van het leger en de krijgsgeschiedenis in Brussel blijkbaar geen persoonlijk militair dossier meer aanwezig is op naam van Frederik Lemiere⁹.

Frederik Lemiere was van eenvoudige komaf. Toen hij zich liet inschrijven in het militieregister was hij wever. Zijn vader was werkman (1844) en zwingelaar (1865 en 1878)¹⁰, zijn moeder was spinster (1844). Zijn ouders konden niet schrijven¹¹, net zo min als zeker twee van zijn drie zusters, Philomena (werkmeid °1848) en Amemia Rosalia (werkmeid °1854)¹².

K.M.L.

⁷ Geboorteakten Izegem 1845, nr. 28.

⁸ De militieregisters van de gemeenten in West-Vlaanderen zijn digitaal raadpleegbaar via www.west-vlaanderen.be/probat. In het zoek- scherm geef je de zoekterm 'militieregister' en de naam van de gemeente in.

⁹ <https://www.klm-mra.be/D7t/nl/content/persoonlijke-militaire-dossiers>

¹⁰ Zwingelen = Met een zwingel of zwingelmachine het vlas doen van de kleine, aanhangende, houtachtige deeltjes (Zie: Geïntegreerde Taalbank online: www.gtb.inl.nl).

¹¹ Huwelijksakten Izegem 1844, nr. 26 en Overlijdensakten Izegem 1878, nr. 190.

¹² <https://nl.geneanet.org/>

Toen schreven we nog met de ganzenveer

In het museum van de heem- en geschiedkundige kring geven we in enkele tentoonstellingskasten een overzicht van de vroeger gebruikte materialen om te schrijven. Bezoekers vragen tijdens een rondleiding dan soms tot wanneer de mensen eigenlijk nog met de ganzenveer schreven. De gids die hen begeleidt geeft dan graag omstandig uitleg over de evolutie van het schrijven.

In België schreven tot 1870 sommige parlementsleden tijdens de zittingen van de Kamer of Senaat nog met een ganzenveer. In datzelfde jaar werd beslist dat de bediende die speciaal voor deze laatste gebruikers nog ganzenveren klaarmaakte, zijn dienst moest stopzetten. Wanneer zijn we dan ooit met een ganzenveer beginnen te schrijven? Dat met zekerheid achterhalen was een hele zoektocht. Een hulpvaardige bediende van de nationale bibliotheek van Spanje in Madrid, hielp het antwoord vinden. De bibliotheek bezit het boek *Etymologias* van Isidorus Hispalensis die daarin vermeldt dat hij voor het schrijven zijn boek een ganzenveer heeft gebruikt. Hij schreef het boek rond het jaar 600.

Waarmee werd vóór die tijd dan geschreven?

Schrijvers zochten onafgebroken naar het beste schrijfmiddel. Ze gebruikten kunstig gesneden riet- of bamboepennen die gedurende een korte tijd een aanvaardbare schrijfkwaliteit leverden. Met die rietpennen schreven ze op een wasplaat. De was werd warm gegoten op een stenen plaat die in een houten raam werd ingekaderd, te vergelijken met de lei die in de jaren '50 van vorige eeuw nog in het eerste leerjaar werd gebruikt. Eenmaal de was op die plaat afgekoeld, kon er een tekst ingekrast worden. De houdbaarheid was beperkt maar wel geschikt voor bijvoorbeeld rondtrekkende handelaars die ermee hun tarieven duidelijk konden etaleren.

Waarom een ganzenveer?

Ganzenveren waren in de middeleeuwen voldoende beschikbaar. Ganzen waren een gesmaakte lekkernij. Bij het slachten plukten de ganzenboeren alle veren, hoofdzakelijk om er jassen en dekbedden mee te vullen. Slechts enkele slagpennen kwamen in aanmerking om er een schrijfinstrument van te maken. Ganzenhoeders letten er in de ruitijd ook goed op om de uitgevallen pennen te verzamelen.

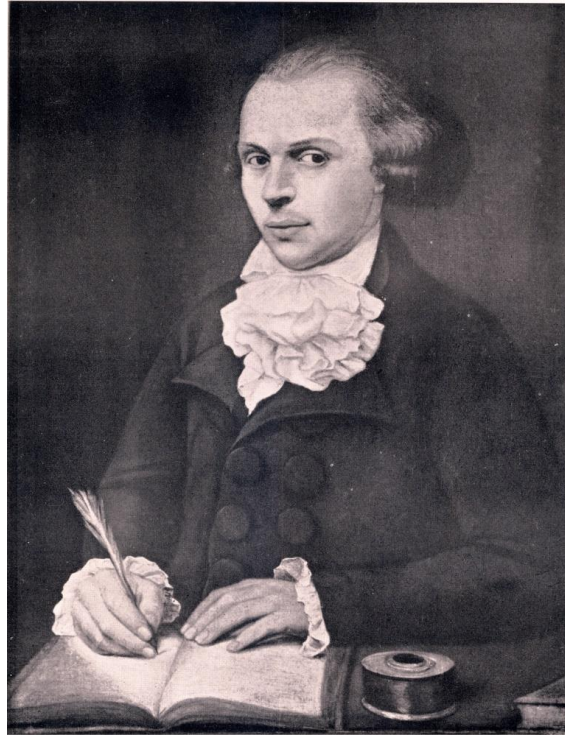
Afnemers van ganzenveren, kloosters, abdijen, priorijen en scholen, moesten die nog bewerken om ze voor het schrijven geschikt te maken. De punt werd gesneden met een pennenmes. Daar ligt de oorsprong van het woord pennenmes dat we nu nog gebruiken, wel niet meer om pennen te snijden, maar als zakmes. Het pennenmes was gemaakt naar de hand van de specialist, soms de schrijver, die met engelengeduld de juiste insnijdingen maakte. In die vaardigheid lag het welslagen van een goed gevormd schrift, de volmaakte schrijfkunst die een schrijver nastreefde.

Scriptoria

Het schrijven gebeurde in de scriptoria, kleine zalen, van de kloosters. Daar werd het schrijven aangeleerd en verbeterd tot een kunst. Een strenge opziener controleerde het geleverde werk, maakte opmerkingen en liet verbeteringen aanbrengen.

De eerste universiteiten, ontstaan vanaf het einde van de 11de eeuw in Engeland, Italië en Frankrijk, richtten hun eigen ateliers in waar zowel studenten als professoren en ambachtslieden zich onledig hielden met kopiëren.

In de scriptoria werkten de schrijvers zich, door de voortdurende aanmerkingen en kritiek, op tot echte kunstenaars. De versierde letters aan het begin van de bladzijden van veel middeleeuwse handschriften schitteren door het rijke kleurenpalet en de gedetailleerde figuren. Het maken van één zo'n gekleurde letter kostte soms wel twee dagen intensief werk.

Portret van Jan Frans Cooppal (1724-1806), stichter van de buskruitfabriek, afgebeeld met een ganzeveer

Perkament, papier en inkt

De kopiïsten schreven op perkament, gemaakt van huiden, vooral van jonge kalveren of jonge geiten. De perkamentenmaker was een ambachtsman. Hij bereidde de dierenhuiden in een kalkoplossing en als alles zuiver was spande hij de huiden op in een raamwerk. Eens droog, krabde hij ze nog eens af en schuurde hij alles glad.

In Europa maakten we pas in de 12de eeuw kennis met papier, een vinding ingevoerd vanuit China. Het procédé om handgeschept papier te maken werd in de eeuwen erna veelvuldig verfijnd. Vandaag de dag gebruiken kunstschilders en tekenaars nog handgeschept papier. De inkt om met de ganzenveer te schrijven werd bereid uit galnoten. Galnoten bevatten veel tannine. Dat moest worden vermengd met metaalzout (ijzersulfaat of kopersulfaat), maar meestal werden gewoon enkele roestige spijkers gebruikt en een kleine hoeveelheid zuiver regenwater. De donkere kleur ontstond pas wanneer de inkt aan de lucht werd blootgesteld.

En dat proces kon wel 24 uur duren. Er zijn meerdere recepten teruggevonden om de inkt te bereiden. Soms liep het ook fout. Als bij de samenstelling niet goed opgelet werd, kon het perkament of papier worden aangetast door inktvraat.

Hoe verdween de ganzenveer als schrijfmiddel?

In 1821 vervaardigde een Brit, de heer John Mitchell, in Birmingham, met eigen ontworpen stansmachines, blikstalen pennetjes die al van in het begin de kwaliteit van het schrift met de ganzenveer benaderden. Geen tien jaar later was de kwaliteit zelfs zo verbeterd dat het gebruik van de ganzenveer drastisch verminderde. De blikstalen pennetjes waren bovendien veel goedkoper, wat al snel leidde tot een grotere bereidheid tot schrijven bij de gewone burger en in de scholen. En toch duurde het zoals hiervoor gezegd nog tot 1870 voor het Belgische parlement definitief overstapte naar het stalen pennetje.

Tot begin de jaren '60 schreven Vlaamse leerlingen nog 'verplicht' met een stalen pennetje en pennenstok, en daarna met een vulpen, terwijl de balpen of 'bic' en 'stylo', toch al bestonden sinds begin de jaren '40.

Kalligrafie

Verwar nooit kalligrafie met het schrijven met een ganzenveer. Het woord 'kalligrafie' komt van het Grieks waar kalli 'mooi' betekent en grafein 'schrijven'. Kalligrafen gebruiken slechts uitzonderlijk nog een ganzenveer, de meesten schrijven met voor deze schrijfkunst speciaal ontworpen stalen pennetjes.

Schrijven in het museum

In het heemkindig museum zijn tientallen voorwerpen tentoongesteld over het schrijven met de ganzenveer en de geschiedenis en evolutie van het schrijven doorheen de eeuwen. Als kinderen, eventueel in klasverband, naar het museum komen, dan mogen ze, onder het toezicht van een gids, enkele zinnestukjes schrijven met een 'ouderwets' pennetje, dat ze daarna mee naar huis mogen nemen. Ook de volwassen museumbezoekers mogen al eens hun handschrift uittesten met een pennenstok en pennetje naar keuze.

Hubert Keuppens

Advertentie uit De Schelde van mei 1947

Oorkonde Sint-Sebastiaansgilde Kalken en documenten van de Tissage de Calcken terug thuis

In het verleden was de Heem- en Geschiedkundige Kring van Wetteren één van de weinige heemkringen in de regio. In het bestuur zetelden dan ook geïnteresseerden uit de omringende gemeenten. Dit verklaart waarom ons museum enkele waardevolle voorwerpen en documenten bezit die weinig of niets te maken hebben met de geschiedenis en heemkunde van Wetteren. Hieronder heel wat materiaal van de Kalkense textielfabriek van de familie De Meyer. Een telg van deze familie, Jan De Meyer, was vele jaren bestuurslid.

Tijdens het onderhoud van het museum legden we de oorkonde van de Kalkense Sint-Sebastiaansgilde en documenten afkomstig van de 'Tissage de Calcken' opzij met de bedoeling om ze te schenken aan de 'Vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne'. Walter De Wolf, de conservator van de Heem- en Geschiedkundige Kring, maakte een mooie kader om de oorkonde in te bewaren. De plechtige overhandiging gebeurde op zondag 18 februari.

Voorzitter Erik Van der Haegen en bestuurslid Christiane Van Impe, geflankeerd door ceremoniemeesters Martin Bogaert (links) en Marc Bracke (rechts) bij de overhandiging

Dokter Albert De Bruycker

Enkele maanden geleden werkte de heem- en geschiedkundige kring mee aan het réveil op de begraafplaats aan de 18 Augustuslaan. Er werd toen postuum hulde gebracht aan dokter Albert De Bruycker. Nu weten de meeste Wetteraars waarschijnlijk wel waar de Dokter De Bruyckerstraat is, maar wie weet wie deze man was en wat hij voor Wetteren betekend heeft?

Het familiegraf

Albert De Bruycker werd geboren in Wetteren op 23 juli 1876 en overleed er op 3 januari 1944. Hij ligt begraven in het familiegraf, samen met zijn echtgenote, zoon en schoondochter. Zijn dochter Marcella (26 april 1907 – 6 april 1980) is na haar huwelijk verhuisd en werd niet in Wetteren begraven.

Dokter De Bruycker werd nog begraven op het oude kerkhof aan de Molenstraat. Samen met de graven met ‘eeuwige vergunning’ werd zijn graf in 1950 overgebracht naar de huidige begraafplaats in de 18 Augustuslaan. De eeuwige vergunning werd in 1971 bij wet afgeschaft en vervangen door een automatische concessie van 50 jaar. Het sobere graf siert deze Wetteraar wiens leven gevuld was met ontelbare sociale werken.

Inzet voor de lokale gemeenschap

Tijdens de moeilijke jaren van de Eerste Wereldoorlog zetelde de dokter in verschillende door het gemeentebestuur ingestelde commissies. Zo was hij lid van de Bevoorrading- commissie, lid van de Commissie inzake de melkerij en van het Comité tot de verzorging der vluchtelingen’.

Dokter De Bruycker was veertig jaar lang heel sterk betrokken bij het maatschappelijk leven in Wetteren. Hij was tot aan zijn dood voorzitter van de Verenigde Kunstmaatschappijen en bestuurslid van nagenoeg alle liberale verenigingen. Van 1911 tot 1921 en van 1926 tot aan zijn dood in 1944 was hij gemeenteraadslid.

Zijn werk als dokter

De dokterspraktijk van Albert De Bruycker was gevestigd in de Wegvoeringstraat, het huis staat er nog altijd.

Hij was voorzitter van de plaatselijke afdeling van het Rode Kruis en op 26 juli 1940 werd hij – ter vervanging van dokter Loovoet – aangesteld als directeur van de kliniek. In de praktijk heeft hij deze functie nooit uitgeoefend.

De kliniek is er destijds mede kunnen komen door de inzet van dokter De Bruycker om fondsen voor de bouw ervan te werven. De kliniek is ondertussen verdwenen. Ze stond in de Wegvoeringstraat waar nu het woon- en zorgcentrum Schelderust is.

Dokter De Bruycker was ook directeur van de Commissie van Openbare Onderstand (COO, nu het OCMW) die in 1925 werd opgericht.

Samen met twee collega's geneesheren werd hij aangesteld als medisch schooltoezichter in Wetteren. Bij wet van 1914 werd het medisch schooltoezicht verplicht. Voor het eerst konden heel jonge kinderen door een dokter gezien en zo nodig vroegtijdig behandeld worden.

Dokter De Bruycker stelde vooral tijdens de oorlogsjaren 1940-1944 veel daden van menslievendheid. Ook al liep hij het risico om door de Duitse bezetter 'betrap't te worden, toch heeft hij menig jongeman geholpen om verplichte tewerkstelling te ontlopen.

De uitvaartplechtigheid

De begrafenis van dokter De Bruycker in januari 1944, in volle bezettingstijd, werd bijgewoond door een massa rouwende Wetteraars. Op een goed bewaarde foto in het archief van Wetteren is te zien dat tijdens de begrafenisdienst meer dan 70 bloemenkransen werden neergelegd.

Tientallen vaandels van

Wetterse verenigingen mochten de rouwstoet publiekelijk volgen, en dat niettegenstaande strikt toezicht op dat vlak door de Duitse bezetter. Maar die kende ook de populariteit van de dokter en hebben waarschijnlijk daarom deze uitzonderlijke permissie gegeven.

Vereeuwigd in een straatnaam

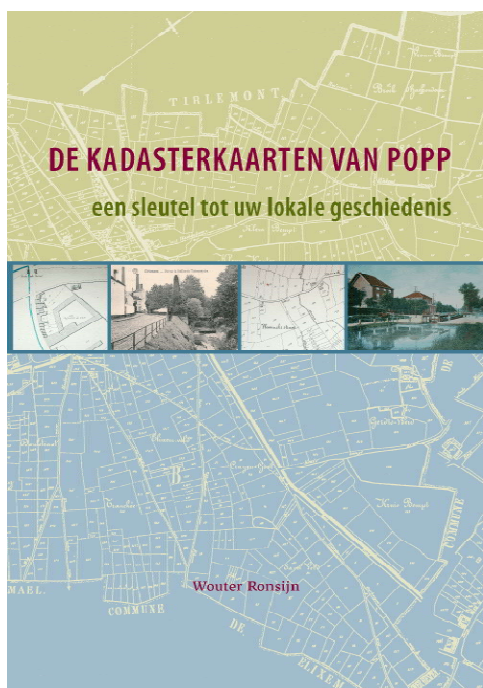
Op voorstel van brouwer en gemeenteraadslid Lucien Liebaert keurde de gemeenteraad op 17 november 1944, net na de bevrijding, de wijziging goed van de naam van de Bauwendreef in Dokter De Bruyckerstraat. De Bauwendreef was vroeger slechts 1,40 meter breed en liep langs het goed van de welgestelde familie Bauwens. Begin jaren '50 werd de vernieuwde Bauwendreef feestelijk omgedoopt in Dokter De Bruyckerstraat.

Hubert Keuppens

De Popp-kaarten eindelijk gedateerd

In de eerste decennia van het jonge België maakte Philippe Christian Popp (1805-1879) van het uitgeven van kadasterkaarten voor elke gemeente van het land zijn levenswerk. Bij elke kaart voegde hij een legger waarin de eigenaars en hun eigendommen werden opgenomen. Popp hoopte dat grootgrondbezitters, notarissen, landmeters, zakenlui, gemeenten... zijn kaarten zouden kopen. Dat viel echter nogal tegen.

Uiteindelijk zouden hij en zijn medewerkers alleen de provincies West- en Oost-Vlaanderen, Brabant, Henegouwen en Luik volledig afwerken. De provincie Antwerpen werd slechts gedeeltelijk gedaan.

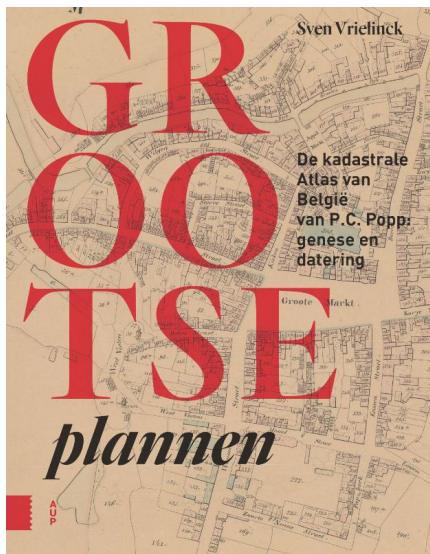
Belang van de popp-kaarten

Vandaag zijn de Popp-kaarten nog altijd van groot belang voor heemkundigen, historici en genealogen. Enkele voorbeelden. We kunnen voor Wetteren de mate van industrialisering en verstedelijking onderzoeken: hoeveel fabrieken waren er en waar lagen ze? We kunnen het grondbezit in kaart brengen: welke beroepsgroepen bezaten de meeste gronden? Woonden ze in de gemeente of elders (bv. in Gent)? Waarvoor werden de onbebouwde percelen gebruikt? Was het bos, akker, weide? Hoeveel molens stonden er in de gemeente? Waar lagen de eigendommen van mijn voorouders?

Wouter Ronsijn, postdoctoraal medewerker aan de UGent, maakte maximaal gebruik van de mogelijkheden die de popp-kaarten bieden in zijn studie uit 2007: “De kadasterkaarten van Popp : een sleutel tot uw lokale geschiedenis”. Hij onderzocht voor de gemeente Aarschot het landschap, voor Halle de landbouw, voor Tienen de industrialisering en voor Asse het wonen en vergeleek in een slothoofdstuk de resultaten voor deze vier Vlaams-Brabantse gemeenten. Deze uitgave kan als leidraad gebruikt worden bij het opzetten van een onderzoek voor de eigen gemeente.

Eindelijk gedateerd

De meeste popp-kaarten werden door de makers niet gedateerd. Tot nu wisten we alleen dat ze tot stand kwamen tussen 1842 en 1880. Daarom werd gewoonlijk gezegd dat ze

rond het midden van de 19de eeuw werden opgesteld. Daarin is nu gelukkig verandering gekomen.

In maart van dit jaar verscheen “Grootse plannen : de kadastrale atlas van België van P.C. Popp. De auteur, Sven Vrielinck, verbonden aan de vakgroep geschiedenis van de UGent, is erin geslaagd om elke popp-kaart nauwkeurig te dateren. De kaart van Wetteren blijkt opgemaakt te zijn in 1861, die van Massemen-Westrem – toen nog één gemeente – in 1860.

De kaarten raadplegen

De popp-kaarten kunnen online geraadpleegd worden op

- <https://geopunt.be> (geef de naam van een gemeente in, ga naar ‘Historische kaarten en vink de popp-kaart aan). Toont alleen de kaart, niet de legger.
- http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpPopp_nl.html (ga naar ‘in de verzameling zoeken’, verfijn de zoekactie en geef daar de naam van een gemeente in)
- <https://lib.ugent.be/> (geef ‘popp’ in en de naam van een gemeente. Werkte niet voor elke gemeente).

Op <http://www.poppkad.ugent.be> kunnen alle eigendommen van een voorouder opgezocht worden (ga naar namenregister – zoekmachine vastgoedeigenaars).

K.M.L

Openingsdagen Heemkundig Museum Wetteren - 2018

Op deze dagen is het museum vrij toegankelijk

- zaterdag 3 maart 14 tot 18 uur
- zaterdag 7 april 14 tot 18 uur
- zaterdag 5 mei 14 tot 18 uur
- zaterdag 2 juni 14 tot 18 uur
- vrijdag 22 juni 18 tot 21 uur Old Timers en Folkloristische fietsen
- zaterdag 23 juni 14 tot 18 uur Wetterse Topdagen
- zondag 24 juni 14 tot 18 uur Wetterse Topdagen
- zaterdag 7 juli 14 tot 18 uur
- zaterdag 4 augustus 14 tot 18 uur
- zaterdag 1 september 14 tot 18 uur Wetteren kermis
- zondag 2 september 10 tot 12 uur
- zaterdag 3 september 14 tot 18 uur Wetteren kermis
- dinsdag 4 september 10 tot 18 uur Wetteren jaarmarkt
- zaterdag 8 september 14 tot 18 uur Kloefkensbrocantemarkt
- zaterdag 6 oktober 14 tot 18 uur
- zaterdag 3 november 14 tot 18 uur (laatste zaterdagopening in 2018)

Bijkomende openingsdagen zijn steeds mogelijk.

Tijdens de maanden december, januari en februari blijft het Museum dicht voor opknappen en herinrichtingwerken.

Aanvragen van een groepsbezoek

- Fernand Schamp
fsw1@skynet.be
0479 47 96 64
- Dienst Toerisme
Markt 1 (ingang via Kerkstraat)
09 366 31 04

Uit De Schelde van mei 1947

*Bericht in het weekblad De Schelde van mei 1947.
Wie je toen al niet kon tegenkomen op straat..*

*Een lang verdwenen beeld in Wetteren
De fabriek van Hennes & Colyn aan de boorden van de Schelde*

Versijnt 3 keer per jaar
April 2018
22ste jaargang

Met steun van de
Vlaamse overheid

